

bo bodoči razvoj ureditve te materije. Ko motrimo jako elastično določbo švicarskega zakonika, ki omogoča kantonom, da izdajo z ozirom na krajevne razmere predpise, da mora sosed trpeti prekosegajoče veje, dalje zelo umestno določbo švicarskega in nemškega zakonika, da sme sosed prekosegajoče veje posekati le, ako mu delajo škodo, in končno sploh prepoved v nekaterih zakonodajah obsekanje gozdnega drevja, vidimo da gre prav za prav razvoj v smeri splošnogospodarskih, agrarnih zahtev. — Vsekakor je težko najti ustrezajočo pot, ker mora zakonodavec ščititi tudi mejaša, na čigar področje segajo veje; še teže pa je postaviti enotno rešitev z ozirom na različne krajevne razmere, vrste kulture, na pravno tradicijo in blizu bomo resnice, ako smo mnenja, da bo zavisel v bodočnosti ves mejni sistem tudi od tega, kakšen bo odnos posameznika do nepremičnin, ki je podvržen zlasti v zadnjih desetletjih vedno večjim omejitvam v prid splošnosti.

Prekočasno delo.

Dr. Lev Svetek.

(Nadaljevanje.)

Zadnje odločbe stoje večinoma pod vplivom min. odl. z dne 19. maja 1931, St. br. 23565, ki jo je izdal min. soc. pol., sklicujoč se na pooblastilo 3. odst. § 3 z. z. d.: „V spornih primerih, ali naj se kdo smatra za pomožno osebje po tem zakonu, odloča ministrstvo za socialno politiko“. Po navedeni odločbi se vratarji, čuvaji, služabniki, kočijaži in kočijaški hlapci, postrežniki in kuharji, ki so najeti za izvrševanje pomožnih poslov pri obrtnih, industrijskih, trgovskih, prometnih in njim sorodnih podjetjih, ne smatrajo za pomožno osebje po z. z. d. glede določb o delovnem času, ker te osebe nimajo neposredne zveze z organiziranim delom podjetja, kakor to določa § 2 omenjenega zakona.²⁸

Malo je bilo ministrskih odločb, ki bi jih toliko napadali in ki bi jim literatura s takšno odločnostjo odrekala tako zakonitost vobče kakor tudi obveznost za sodišča.²⁹

²⁸ Gl. Sl. N. 124/XXXVII, Sl. I. 222.

²⁹ Glej zlasti temeljita Živkovičeva izvajanja, 280 ss ter Kunova III, 165 ss. V teoriji zastopajo obveznost in prejudicialnost min. odl. Gjorković 278, češ da je izdana na osnovi zakona in jo je torej smatrati kot predhodno odločbo, ki jo izda upravna oblast, nadalje Abramović 192, vendar le glede vprašanja, ali je koga šteti sploh med pomožno osebje, ker je po § 3/2 z. z. d. nedvomno, da vse ostalo osebje

Kljub temu ji je judikatura — z malimi izjemami —³⁰ zvesto sledila in se, če le mogoče, pri svojih odločitvah nanjo sklicevala. SS Zgb je s sodbo 18. februarja 1932 (Rev 5007/31, cit. Abramović 200) odločil, da se sodišče niti ne sme spustiti v meritorno razpravljanje o vprašanju, ali spada kdo med pomožno osebje po z. z. d., ampak mora napotiti stranke, da pribavijo v stvari prejudicialno odločbo ministra. Tudi SS B Zgb ugotavlja (odl. 20. januarja 1937, Org. 1937, 50), da odloča v spornih primerih, katere vrste delavcev je šteti med pomožno osebje po z. z. d., ministrstvo za soc. pol. v smislu 5. odst. § 3 z. z. d., ki mu daje zadevno pooblastilo; njegove odločbe, izdane na temelju tega pooblastila, so tedaj za vsa oblastva obvezne in vežejo enako sodne kakor upravne oblasti v cilju enotnega obrav-

razen tega izzetega spada pod ta zakon, in Kun II, 444 s pristavkom, da se mora postopek pred rednim sodiščem po službeni dolžnosti prekiniti po § 254 c.p.p., dokler se sporno vprašanje ne reši meritorno pred pristojnim ministrom. — Drugi avtorji odrekajo ministru samo pravico, izdajati odločbe generalnega značaja, ki izvzemajo cele kategorije uslužbencev iz območja z. z. d., priznavajo pa obveznost odločbe v konkretnih spornih primerih. Tako Politeo II, 187 s pristavkom, da mora sodnik, ki je odločbo zahteval, izreči, da je primer sporen, dalje Krmpotić 155, Kun III, 167 in Radno pravo II s pristavkom, da z. z. d. obsega samo nižje posle, te pa v celoti in potemtakem v teh primerih sploh ne more nastati spor, ki je predpostavka za poseg ministra. Podobno utemeljuje svoje mnenje Živković 290, češ da more biti po § 3 z. z. d. sporen samo primer, ali spada konkretni uslužbenec med navadno ali med višje pomožno osebje; le tu ima torej odločevati minister in le v teh primerih bo njegova odločba za sodišča obvezna. — Načelno odklanja obveznost takih odločb Bajič III, 55 z utemeljitvijo, da so kompetence oblasti po ustavi začrtane in nezavisne, ter iz razloga, ker zakon prejudicijalnosti take odločbe za sodna oblastva ni določil. Ministrstvo soc. pol. je kompetentno le, kolikor gre za upravni spor, to je za spor med ministrstvom in med zainteresiranim uslužbencem pred upravnim sodiščem in so njegove odločitve obvezne le za upravna oblastva. V civilnih sporih pa odloči vprašanje, ali spada kdo med pomožno osebje po z. z. d. ali ne, sodišče samo neodvisno od upravne oblasti in zato niti ni dolžno pribaviti prejudicialne odločbe ministra, kajti vsa civilnopravna, torej tudi službena razmerja, je presoјati po zakonu (čl. 100 ustave).

³⁰ Odl. KS Bgd., obj. v Politiki z dne 6. julija 1938, ki se tiče vznika zasebnega podjetja, ugotavlja, da je prizivno sodišče napačno razumelo predpis § 3 z. z. d. glede odločanja min. soc. pol., ko se sklicuje na njegovo odl. z dne 19. maja 1931; na osnovi cit. dol. je minister pooblaščen le za reševanje posameznih spornih primerov, temu pogoju pa min. odl. ne ustreza. — Po odl. SS Zgb, 15. dec. 1933 (cit. Esih, Radničko pravo, 1937, 80) ministrstvo ni pooblaščen, spuščati se v preiskovanje dokaznega materiala in odločati meritorno, katera stranka ima prav, temveč sme samo na podlagi činjenic, ki jih je sodišče ugotovilo, v konkretnem spornem primeru izdati svojo odločbo.

navanja delovne zaščite. Naravnost klasičen primer za slepo uporabo te odločbe nudi sodba izbranega odbora pri obrtnem odd. uprave mesta Bgd z dne 30. januarja 1940 (cit. Živković v op. 7): Ker je izbrani odbor ugotovil, da je bil tožnik zaposlen kot sluga v podjetju, se sploh ni spustil v dokazovanje, ali je tožnik opravljal prekočasno delo, „ker po min. odl. 19. maja 1931 med drugim tudi slug ni smatrati za pomožno osebje v pogledu delovnega časa iz razloga, ker ne stoje v neposredni zvezi z organiziranim delom v podjetju, kakor to zahteva § 2 z. z. d.“. — Podobno odreka SS Zgb (odl. 3. februarja 1938, R-S. II, 981) zaščito laborantu v apoteki, kvalificirajoč ga za sluga, češ da za ta posel ni potrebna nikakšna strokovna izobrazba; slugi pa so v smislu min. odl. iz l. 1931. izvzeti iz časovne zaščite z. z. d.³¹ Glede pisarniškega sluga prihaja do istih zaključkov KS Bgd v odl. 17. avgusta 1939 (Su. Pr. III, 1303).

Pravni položaj se je še bolj zamotal, ko je ministrstvo kasneje revidiralo svoje stališče z različnimi dodatnimi pojasnili.³² Kot primer naj navedemo odl. z dne 20. junija 1938, St. br. 54.703, po kateri šoferjev in kočijažev ni smatrati za pomožno osebje po z. z. d. glede določb o delovnem času samo takrat, kadar posli, ki jih opravljajo, nimajo neposredne zveze z organiziranim delom v podjetju; nasprotno pa so pomožno osebje takrat, kadar imajo njih posli organizirano zvezo s podjetjem. — Vidimo torej, da se ta pojasnilna odl. od prejšnje formalno komaj loči, da pa predstavlja vsebinsko popoln preobrat prejšnjega stališča, saj pomeni praktično zopetno vključitev skoro vseh šoferjev in kočijažev v zaščitno območje z. z. d. Prejšnje pravilo je torej v tej novi odločbi postalo izjemoma.³³

³¹ Popolnoma zgrešena odločba! Tudi če predpostavljamo veljavnost in obveznost min. odl., je vendar laborantu pripisati zvezo z organiziranim delom lekarne, kakor zahteva sama cit. odl. in fine, sklicujoč se na § 2 z. z. d.

³² Prim. pojasnilo z dne 22. sept. 1937, St. br. 40.547, dano izbranimu odboru obrt. odd. uprave mesta Bgd, dalje z dne 28. junija 1938, St. br. 45.763, dano ap. sod. Bgd in končno z dne 11. aprila 1940, dano zopet izbranemu odboru Bgd (vsa ta pojasnila citira Živković, 202 ss).

³³ Na to min. odl. se sklicuje že cit. odl. KS Bgd z dne 16. septembra 1938, Kokotović 377, ko razpravlja primer šoferja: „Osnovan je revizijski razlog pogrešne pravne ocene po t. 4 § 597 c. p. p., ker je prizivno sodišče napačno ugotovilo, da tožnika kot šoferja ni smatrati za pomožno osebje po z. z. d. in to zaradi odl. min. soc. pol. z dne 19. maja 1931, St. br. 23.565. Ta odl. je pojasnjena z drugo odl. soc. min. z dne 20. junija 1938, St. br. 45.703, po kateri se šoferji ne smatrajo za pomožno osebje po z. z. d. le takrat, kadar njih posli niso v neposredni zvezi z organiziranim delom podjetja po § 2 z. z. d., da pa

Min. odl. iz l. 1931. je nevzdržna. Pooblastilo 3. odst. § 3 z. z. d. daje ministru pravico do odločevanja v individualnih spornih primerih,³⁴ ne pa do izdajanja obćih upravnih uredb. Poleg tega gre samo za sporne primere, ki nastanejo v okviru § 3 z. z. d., namreč glede vprašanja, ali spada kak posamezen uslužbenec med pomožno osebje, ki se mu poverjajo višji posli v smislu drugega odst. istega paragrafa ali ne. Glede obsega pomožnega osebja po § 3/1 spori sploh ne morejo nastati, ker je vse to osebje kompaktno vključeno v okvir z. z. d. („.... vse osebe, brez razlike spola, ki delajo stalno ali začasno v podjetjih, navedenih v § 1 tega zakona...“). Tudi pozivanje na § 2 z. z. d. je neumestno, ker glede tega minister nima pooblastila, v ostalem pa ta določba daje definicijo obrata in ne govori o pomožnem osebju.³⁵

Po vsem tem navedena odločba — prav tako kakor kasnejše — za sodišča niso obvezne; kot glavni čuvar zakonov so sodišča celo dolžna, odkloniti jo kot materialno nezakonito. Le v konkretnih sporih, ali je šteti koga med pomožno osebje po § 3/1 z. z. d., ali pa med osebe, ki vrše posle višje vrste po 2. odst. tega §, ima minister pravico odločati; to pa spričo zakonskega pooblastila seveda prejudicialno za sodna oblastva, ki se v spornem primeru obrnejo nanj. Taka odločba je torej za sodišča obvezna.^{36 37}

Dosedanja praksa naših sodišč je torej napačna.³⁸ Kvalifikacijo pomožnega osebja po z. z. d. ustanavljajo trije

jih je smatrati kot take takrat, kadar imajo njih posli tako neposredno zvezo s podjetjem. — Podobno isto sodišče v odl. 15. maja 1939, Su. Pr. III, 1308.

³⁴ Prim. dikcijo 3. odst. § 3 z. z. d.: „V spornih primerih, ali naj se kdo smatra za pomožno osebje po tem zakonu...“

³⁵ Prim. Kun III, 172, Živković 281, Vj RK 20. Vsi trije podčrtavajo tudi nesmiselnost odločbe v tem pogledu, da je minister izyzel te kategorije uslužbencev samo deloma iz z. z. d., to je v pogledu časovne zaščite, dočim veljajo zanje vse ostale določbe z. z. d.

³⁶ Prim. že cit. odl. KS Bgd, obj. v Politiki z dne 6. julija 1938; ker je tožitelj izposloval konkretno min. odl., nanašajočo se na njegov primer, mu je sodišče na podlagi te odločbe priznalo kvalifikacijo po § 3/1 z. z. d. in s tem pravico do plačila prekočasnega dela.

³⁷ Navedena min. odl. ne predstavlja avtentične zakonske interpretacije, ki pristoji v smislu § 8 o. d. z. le zakonodavcu samemu, drugemu oblastvu pa le na podlagi izrečnega, namreč na avtentično tolmačenje merečega pooblastila (specialna delegacija), temveč je običajen upravni akt, s kakršnimi rešujejo oblastva sporne primere v upravnem postopku. Prim. Kelsen, Allgemeine Staatslehre, 235.

³⁸ Banovina Hrvatska je za svoje območje z načelno odl. z dne 12. aprila 1940 ukinila min. odl. 19. maja 1931 in izdala na osnovi § 3/3 z. z. d. sledeče pojasnilo: „Osebe, ki so jim poverjeni višji posli,

pogoji: da je uslužbenec zaposlen v obratih, naštetih v § 1 z. z. d., da spada v obseg obratne posadke v smislu § 2 in § 3/1 z. z. d. in da ne vrši „poslov višje vrste“ v smislu 2. odst. § 3 z. z. d. (o čemer razpravljamo nižje pod b). Ta zadnji pogoj za uslužbenca, ki jih je min. odločba izvzela, že po značaju njih opravil ne more biti relevanten, saj jih moramo a priori izključiti od pomožnega osebja, ki opravlja t. zv. višje posle. Prvi in drugi pogoj pa predstavljata dejansko vprašanje, ki ga je reševati posebej od primera do primera; to vprašanje pa glede na gorenje smernice praksi ne bo delalo težav.³⁹

b) Prehajamo k vprašanju subjektivnega obsega zaščite pomožnega osebja v vertikalni smeri, to je v pogledu na stopnjo, ki jo uslužbenec zavzema v hierarhiji obrata.

Enotnega občega kriterija za razlikovanje višjih od navadnih uslužbencev — kar pomeni v praksi razlikovanje med nameščenci in delavci — še nimamo. Karakteristični znaki za presojo so višji položaj v obratu, višja strokovna usposobljenost, prevladujoče umsko delo, nadzorstvo nad ostalim pomožnim osebjem, seveda s pogojem, da je nadzorujoči uslužbenec tudi sicer pretežno umstveno zaposlen

n. pr. poslovodje, knjigovodje, blagajniki, inženjerji itd., zaposleni v podjetjih iz 2. odst. § 3 z. z. d., ne spadajo med pomožno osebje po tem zakonu, dočim je treba vse ostalo osebje, ki je zaposleno v teh podjetjih (med drugim tudi portirje, hišnike, inkasante, slugе, vratarje, čuvaje, biljeterje, zavijalce, dostavjalce, donašalce, voznike, hlapce, kuharje in garderoberje), šteti med pomožno osebje, ki tudi glede delovnega časa spada v obseg z. z. d. — V spornih primerih, ali spada kako podjetje pod z. z. d. ali ne, dalje, ali se kdo smatra za pomožno osebje po tem zakonu, odloča ban. — Tudi banska odločba je nezakonita, ker ureja vprašanja, spadajoča v obseg 1. odst. § 3 z. z. d., ker uvršča našete kategorije vse med obratno posadko (dasi je to dejansko vprašanje posameznega primera) in ker je splošna uredba, za katero tudi banska oblast — prav kakor ministrstvo soc. pol. — ni imela zakonskega pooblastila. — Ta banska odločba naj bi se po odl. SS Zgb z dne 28. nov. 1940 (Mj. 1941, 191), ki obravnava primer slugе v bančnem podjetju, kot avtentično tolmačenje zakona v smislu § 8 o. d. z. raztezala na vse še ne pravnomočno rešene primere. Ta odločba greši v samem jedru, ko imenuje pojasnilno bansko odločbo „avtentično tolmačenje zakona“ (prim. op. 37!).

³⁹ Odločilna bo pretežna dejanska zaposlitev. Prim. odl. KS Bgd 16. sept. 1938 (Branič 1939, 95): ugotoviti je, ali je bil v konkretnem primeru posel tožnika (šoferja) v neposredni zvezi z organiziranim delom podjetja ali ne, t. j. ali je delal kot osebni šofer lastnika podjetja, ali pa mu je bila dolžnost, voziti toverne avtomobile podjetja. Od tega zavisi rešitev vprašanja, ali spada tožilec v kategorijo pomožnega osebja po z. z. d. in ali ima pravico na plačilo prekočasnega dela po § 10 z. z. d.

(izpadejo torej razni predelavci, kvalificirani delavci in slično). Vse razlikovanje se torej naslanja na antitezo umstvenega in telesnega dela in tvori v tej osvetlitvi pretežno tudi osnovo sodni praksi.⁴⁰ Pri tem je treba upoštevati, da so merodajna za presojo zahtevane kvalifikacije opravila, ki jih uslužbenec dejansko vrši, dočim sam službeni naziv ali izobrazba nista odločilna. Posledica tega je, da more imeti sprememba kakovosti opravil, ki jih uslužbenec dejansko vrši, za posledico tudi spremembo njegove službene kvalifikacije in s tem dosledno tudi spremembo njegovega pravnega položaja po z. z. d.⁴¹

Glede na mnogoštevilne variante načinov zaposlitve ni mogoče postaviti enotnega merila za razlikovanje navadnega pomožnega osebja od onega, ki vrši višje posle; vsak primer je treba proučiti posebej. Eno pa je izven dvoma: pojma „pomožno osebje, ki vrši višje posle“ (§ 3/2 z. z. d.), ter „trgovsko in ostalo višje pomožno osebje“ po § 324/1 ob. z. se ne krijeta. Kategorije uslužbencev, ki jih prime-

⁴⁰ Prim. odl. VS Lj z dne 18. junija 1940, Org. 1941, 37, ki odreja kvalifikacijo nameščenca (po § 324 ob. z.) strojniku v elektrarni, češ da posli, ki jih je vršil, nimajo svojstva kaknega višjega umstvenega udejstvovanja, temveč so bila to le mehanična opravila, spojena z ono mero umskega udejstvovanja, ki je že po naravi v zvezi z vsakim mehaničnim opravilom. — Cit. odl. se naslanja na mnenje, ki ga je podal v tej stvari kot izvedenec zaslišani univ. prof. dr. Milan Vidmar in ki je izjavil med drugim sledeče: „Razlikovati je med mehanskim, duševnim in duhovnim delom. Mehansko delo zaposluje samo mišice delavca. Duševno delo zaposluje sicer misli in miselni aparat, vendar pa ne zahteva premišljevanja, temveč se opira na preskušena navodila, skoro avtomatične ukrepe, šablone in včasih, na primer pri računanju, na logaritme. Duhovno delo se pričinja tam, kjer mora delavec postavljati sodbe, odločbe in ukrepe. Ni skoro nobenega delavca, ki bi samo mehanično delal. Vsak težak si nekaj misli pri svojem delu. Med tako zvanimi duševnimi delavci je mnogo takih, ki vrše mehanizirano umsko delo. Čistih duhovnih delavcev pa je zelo malo. Ocenjevanje dela je zelo težka stvar, mnogokrat ga še otežujejo razni predsodki. Velik vpliv imajo nanj veljavni gospodarski sistemi in veljavni družabni red... Delo, ki ga vrši strojnik električne centrale, je mnogovrstno. Opravki, ki jih zbira v svoj okvir, so zelo raznoliki. Vsak laik bo videl, da je možno mnogo potrebnih opravkov električne centrale avtomatizirati, to se pravi, prepustiti avtomatom, ki nimajo ne duše ne duha. Opravki, ki jih je imel tožitelj v elektrarni, se dajo po mojem mnenju vsi avtomatizirati. To velja za dolivanje olja, ki je potrebno za mažo strojev, to velja za čiščenje grabelj in za odpiranje zatvornic, to velja nadalje za vklapljanje izpadlih stikal in celo za odbiranje števec...“ — Ta izvajanja, dasi psihološko interesantna, v svojih zaključkih pravno vendar niso uporabna.

⁴¹ Ta kriterij ustanavlja večinoma tudi naša delovnopravna zakonodaja (prim. § 36 z. z. d., § 3 z. zav. d. in § 1 z. pošk. zav. nam.). — O kvalifikaciji nameščenskih opravil gl. obširneje Bajič, Nameščensko pravo, 1930, 7 ss in Delovno pravo, splošni del, 1936, 78.

roma navaja § 3 z. z. d. v drugem odst. kot osebe, ki vrše posle višje vrste (poslovodje, knjigovodje, blagajniki, inženjerji), nas nujno navajajo k zaključku, da je pojem z. z. d. ožji kot pojem § 324 ob. z. in predstavlja le tenko plast višjih nameščencev.⁴² Ti so namreč v svojem delu znatno samostojnejši in si v pretežni meri sami razporejajo svoj delovni čas, poleg tega pa spričo svoje visoke stopnje v obratni hierarhiji zaščite tudi niso potrebni. V tem nas potrjuje tudi historiat določbe 2. odst. § 3 z. z. d. Vzornik te določbe, zakon o radnjama iz l. 1910., je izključeval iz svoje zaščite tudi mehanike (prim. op. 23). S tem, da je z. z. d. zamenjal mehanike z inženjerji, je dovolj jasno izrazil težnjo, čim bolj zožiti krog pomožnega osebja, ki izpade iz njegove zaščite. Navedeni uslužbenci so šteli po takratnem naziranju vsi med višje nameščence in samo te je hotel zak. iz l. 1910. izvzeti; naš z. z. d. kot njegov epigon pa s prevzemom te določbe ni mogel spremeniti nje smisla in namena.⁴³ De lege ferenda moramo pripomniti, da postaja zaradi stalnega slabšanja gospodarskih prilik krog zaščite potrebnih uslužbencev vedno širši in obsega danes domala vse ono pomožno osebje, opravljajoče posle višje vrste, ki ga je z. z. d. pred dvema desetletjema (!) kot zaščite nepotrebno izločil iz svoje zaščite. Danes moremo le višje, predvsem vodilne nameščence, smatrati socialno in ekonomsko toliko trdne, da jim ni potrebna zakonska zaščita. Dokler pa ne bo podana možnost, v tej točki revidirati zakonsko besedilo, pripada judikaturi naloga, opisano težnjo uveljaviti tudi v praksi, zlasti ker razpolaga — v okviru § 3 z. z. d. — s širokimi možnostmi smotrne interpretacije.

V skladu z gornjimi izvajanji je nujno, da iste kategorije uslužbencev ne spadajo nujno pod pojem „trgovskega odn. ostalega višjega pomožnega osebja“ po 1. odst. § 324 ob. z. in obenem tudi pod pojem „osebja, ki so mu poverjeni višji posli“, po § 3/2 z. z. d. Kot primer, da je

⁴² Živković 196 smatra nasprotno, da je po z. z. d. pojem višjega pomožnega osebja širši kot po ob. z., zaradi česar zajame tudi uslužbence, ki jih ob. z. obravnava kot nižje osebe. Tega mnenja ne moremo usvojiti in se sklicujemo na izvajanja zgoraj. Perić 383 opozarja, da ustanavlja z. z. d. poleg pojma po § 3 še širši pojem po § 36, namreč delavci in nameščenci.

⁴³ Izraza „višji posli“ torej ne smemo široko interpretirati, saj z. z. d. sam to izjemo, čeprav jo navaja v svojem občem delu, torej z veljavnostjo za ves zakon, pozneje opušča, in sicer v § 36 izrečno (delavske zbornice), v § 108 v zvezi s § 115 pa smiselno (nameščenski zaupniki).

prišla tudi judikatura — vsaj deloma — do istega zaključka, navedemo odl. VS Lj z dne 25. oktobra 1940 (Org. 1940, 83) o upravnem in tehničnem obratovodji, ki mu je poverjena montaža novih strojev v tovarni. Glede na to zaposlitev je sodišče priznalo tožilcu kvalifikacijo po § 324 ob. z., istočasno pa mu je priznalo tudi pravico do plačila prekočasnega dela, ker ni vršil višjih poslov po § 3/2 z. z. d. Odločbo je utemeljilo s tem, da pomenijo višji posli tiste, v katerih nameščenec samostojno odloča. Kdor pa za zunanji svet na videz, v resnici pa pod nadzorstvom lastnika obrata ali njegovega pooblaščenca in od teh odvisno odloča, ne vrši takih poslov. VS še pristavlja, da tožitelj ni mogel spadati med osebe, ki se po 2. odst. § 3 z. z. d. ne smatrajo za pomožno osebje po tem zakonu, že iz razloga, ker je služil za več kot skromno plačo 950 — odnosno 1200 — din in njegov visoko doneči naslov ne najde opravilne v ugotovljenih dejanskih okoliščinah. — S sodbo je VS dokazalo, da pravilno pojmuje socialno-zaščitno tendenco z. z. d., hkrati pa je pokazalo pot pravilni interpretaciji pojma pomožnega osebja, ki so mu „poverjeni posli višje vrste“.

Še najbolj ustrezni obči kriterij za razlikovanje — de lege lata — osebja, ki so mu poverjeni posli višje vrste, od ostalega pomožnega osebja je kriterij umstvenega dela. Ponavljamo, da velja ta kriterij za območje ob. z., dočim smo že omenili nujnost, privzeti v zaščito z. z. d. tudi pretežni del umstvenih delavcev.⁴⁴ Naša judikatura, kakor že omenjeno, naj bi to težnjo realizirala v praksi. Kako so naša najvišja sodišča sodila v tem pogledu do sedaj, bomo prikazali v sistematičnem pregledu zadevnih njihovih odločb, kolikor so nam bile dostopne.

⁴⁴ Mnenje, da velja z. z. d. na splošno (tudi glede časovne zaščite) za vse pomožno osebje (navadno in ono, ki opravlja višje posle), zastopajo Kun I, 536, Pečarević 231 (s sklicevanjem na § 157 ob. z.), Kun II, 442, ki meni, da je razlikovanje med delavci in nameščenci v z. z. d. uvedeno samo zaradi delavskih zbornic in delavskih zaupnikov, dočim je iz §§ 115, 123 in 124 razvidno, da smatra zakon vse skupaj za pomožno osebje), Lekić 352 in Politeo III, 38. — Nasprotno mnenje zastopajo Politeo II, 190, Abramović 197, Trgovčević 394 (samo za plačilo prekočasnega dela, dočim veljajo tudi za višje nameščence predpisi o delovnem času zaradi § 157 ob. z.), Krmpotić 160, Tauber 498 in Radno pravo II. — Vmesno stališče zastopa Bajič I, 131, ki je mnenja, da ima 2. odst. § 3 z. z. d. v mislih samo one nameščence, ki opravljajo višje pisarniške, trgovske ali tehnične posle, ne pa navadnih, podrejenih pisarniških ali trgovskih poslov. Izvzeti od časovne zaščite bodo torej samo višji, zlasti vodilni nameščenci.

Velika večina odločb temelji na razlikovanju med umstvenim in telesnim delom. Najznačilnejša je odl. SS B Zgb z dne 27. novembra 1935 (Org. 1936, 25), ki se bavi s primerom strojnika. Sodišče ugotavlja, da je pogrešno mnenje, ki uvršča strojnike med osebe, izvzete iz z. z. d., češ da zahtevajo posli, ki jih opravlja, posebno strokovno usposobljenost, izpite in oblastno dovoljenje, ter upošteva, da je imel stalno plačo in vršil nadzorstvo nad nekaj delavci. Določba 2. odst. § 3 z. z. d. navaja primeroma osebe, ki izvršujejo posle višje vrste: poslovodje, knjigovodje, blagajnike in inženjerje; ako se s temi zaposlitvami, ki jih zakon sam navaja, primerja tožiteljeva, se pokaže bistvena razlika: tožiteljevo delo je ročno, ki zahteva sicer višje usposobljenosti in izurjenosti, ki pa se zgolj zaradi tega še ne more staviti v isto vrsto z opravi inženjerjev, blagajnikov itd., pri katerih je merodajno dejstvo, da sodelujejo v vodstvu obrata ali pa opravljajo dela, ki niso ročne narave. Istotako ne pripisuje zakon važnosti dejstvu, ali je kdo stalno nameščen in ali prejema mesečno plačo. Tožitelj torej spada v smislu cit. dol. z. z. d. med pomožno osebje, ki uživa po tem zakonu posebno zaščito, ta zaščita pa predstavlja prisilno pravo. Zato mu gre po § 10 z. z. d. za prekočasno delo tudi 50 % povisek na redno plačo.⁴⁵ — Z več ali manj podobnimi argumentacijami odrekajo vrhovna sodišča značaj pomožnega osebja, ki vrši višje posle, še strojniku v parnem mlinu, čeprav vrši nadzorstvo nad ostalim pomožnim osebjem (KS B Bgd, 20. januarja 1938), navadnemu mlinarskemu pomočniku, čeprav je vršil hkrati obračunavanje za podjetnika (SS Zgb, 12. maja 1939, Pr. vosudje 1939, 451) in destilatorju petrolejske rafinerije (SS Zgb, 28. maja 1934, Ž.-Š. 177). — Višje posle po z. z. d. pa vrši in nima pravice do plačila prekočasnega dela pisarniško osebje na splošno, razen strojepisk (KS Bgd, 22. avgusta, Su. Pr. III, 1307), saldokontist v knjigovodstvu (SS Zgb, 1. julija 1934, Ž.-Š. 176), korespondentka in knjigovodkinia (SS B Zgb, 30. marca 1938, Org. 1938, 97 in 11. aprila 1935, R-S. I, 445), uradnik-manipulant (KS Bgd, 11. decembra 1937, Branič 1938, 366), kalkulant in fakturist (Banski Stol Zgb, 30. decembra 1932, št. 581), uslužbenec, ki opravlja pisar-

⁴⁵ Kot zgrešene moramo omeniti na tem mestu odločbe KS Bgd 24. okt. 1937 (Arhiv 1937, 460), ki smatra, da vrši strojnik posle višje vrste in mu zato odreka nagrado za prekočasno delo, dalje odl. SS Zgb 18. januarja 1935 (Ž.-Š. 176), ki razsoja enako v primeru mizarskega mojstra, ter odl. SS Zgb istega datuma, ki razpravlja primer prikrojevalca.

niške in blagajniške posle na žagi (SS Zgb, 30. decembra 1935, Ž-Š. 179) ter uslužbenec, ki vodi skladiščne knjige velikega podjetja (SS B Zgb, 22. novembra 1934, Ž-Š. 176).⁴⁶

Ta skupina odločb gradi torej pojem pomožnega osebja, ki opravlja posle višje, na pretežno duševni zaposlitvi, pod katero razume zlasti pisarniško delo. Druga skupina pa vidi to kvalifikacijo v samostojnosti poslov ter v nadzorstvu nad ostalim pomožnim osebjem. Tu je navesti odl. SS Zgb, 20. decembra 1935 (R-S 446), ki priznava spričo samostojnega vodstva točilnice gostilniškemu poslovođji kvalifikacijo po 2. odst. § 3 z. z. d. ter mu iz tega razloga odreka plačilo za prekočasno delo. Da tako samostojno vodstvo ni vedno zanesljivo sodilo za takšen sklep, dokazuje nazorno že odl. VS Lj z dne 25. oktobra 1940. Slično ugotavlja SS Zgb, 11. marca 1937 (Mj. 1937, 506) glede kavarniške blagajničarke, ki ji priznava plačilo za prekočasno delo kljub temu, da je vršila nadzorstvo nad poslovanjem v kavarni in kontrolirala cene. V to skupino spada tudi odl. SS B Zgb (Ut 158/35, Reisman II, 115), ki uvršča med pomožno osebje po 2. odst. § 3 z. z. d. one osebe, ki so jim poverjeni posli bodisi v tehničnem ali trgovinskem obratu podjetja in ki morajo imeti za te posle potrebno strokovno izobrazbo; skladiščnik med to osebje ne spada.

Tretji, nezanesljivi kriterij uporabljajo tiste odločbe, ki vidijo karakteristiko navadnega pomožnega osebja v urni, onega, ki vrši posle višje vrste, pa v tedenski ali mesečni odmeni.⁴⁷ To nepravilno naziranje postavlja SS Zgb 24. okt. 1931 (Vr-Mil. I, 121), ko ugotavlja, da je bil tožilec nameščen pri tovarni kot uslužbenec s stalno mesečno plačo; ker torej ni bil nameščen za delo na ure, se nanj tudi ne razteza zaščita z. z. d. glede prekočasnega dela. Do istega zaključka je prišlo to sodišče v sodbi 11. aprila 1935 (R-S, 445) glede skladiščnika lesne industrije ter v sodbi 30. decembra 1935 (R-S, 447) glede skladiščnika tekstilne

⁴⁶ Še nekaj podobnih odločb SS Zgb navaja Trgovčević 394, op. 3.

⁴⁷ Krmpotić 160 ugotavlja, da veljajo tudi za mesečno plačano pomožno osebje, v kolikor ne vrši višjih poslov, v polni meri predpisi z. z. d. Enako Lekić 352 in Bajič I, 140: „§ 10 z. z. d. govori o tem, kako se preračuna akordna mezda na časovno plačo. Iz tega pa ni mogoče sklepati niti na to, da bi šel zgolj akordantom 50% povešek, niti na to, da bi ne šel onim uslužbencem, ki niso plačani od ure, ampak na daljšo dobo.“ — Nasprotno Abramović 197: v zakonu sploh ni določbe o tem, kako se izračuna urna mezda pri mesečno plačanih uslužbencih, zato jim tudi ne gre plačilo prekočasnega dela. Tretji odst. § 8 avstr. zak. z dne 17. decembra 1919, ki govori o takem preračunu, v naše pravo ni bil recipiran.

industrije, končno KS Bgd v sodbi 27. nov. 1937 (Branič 1938, 367). Vkljub temu je SS Zgb v sodbi 28. marca 1934 (Ž.-Š. 177) priznal nagrado za prekočasno delo tudi delavcu, plačanemu na mesec. To stališče je tudi edino pravilno, kajti med načinom izračuna prejemkov in med kvalifikacijo službenih opravil ni nikake pravno upoštevne zveze. Pomisliti je treba tudi, kakšno zmedo bi povzročil dosledno izvedeni kriterij urnega odn. mesečnega plačila v kvalifikaciji pomožnega osebja, ko poznamo vendar številne delavce s tedensko ali mesečno plačo, poleg tega pa tudi pomožno osebje, ki opravlja višje posle, a je plačano od ure oz. udeleženo na dobičku.⁴⁸

Iz tega pregleda izhaja, da naša dosedanja judikatura, razen redkih izjem, ne upošteva v zadostni meri potrebe, vključiti čim večje število duševnih delavcev v zaščito z. z. d., temveč vztraja pretežno na stališču, da gre zaščita samo telesnim delavcem. To stališče, kakor smo videli, ni utemeljeno niti v zakonskem besedilu, niti ne ustreza namenu z. z. d.; zato je čas, da praksa premeni svoje stališče in odreče zaščito samo onim, ki je niso potrebni, torej višjim, zlasti vodilnim nameščencem.⁴⁹

II. Katero delo je prekočasno.

Predmet službene pogodbe je vršitev pretežno časovno in generično določenega dela.⁵⁰ Časovna komponenta službovanja je izražena v določitvi delovnega časa (delovnika). Z delovnim časom razumemo trajanje delovnika, to je pogodbeno ali zakonito določeni čas, v katerem mora biti uslužbenec s svojo delovno silo podjetniku na razpolago, da po njegovih nalogih v obsegu službenega razmerja vrši službo (prim. op. 88!). Od dolžine delovnika razlikujemo lego delovnika, ki karakterizira delovnik z ozirom na dnevni čas, v katerem se mora delo vršiti (dnevno in nočno). V pogledu prekočasnosti ne očituje lega delovnika nikakih posebnosti.

⁴⁸ Ne gre za termenska izplačila, kajti tudi od ure plačanim delavcem se mezde navadno izplačujejo tedensko (to je vsak teden, običajno ob sobotah, § 1154 odz.) — temveč za način preračunavanja plače.

⁴⁹ Z odl. 9. decembra 1936, R II br. 17.282, je min. za šume in rudnike odrekel kvalifikacijo pomožnega osebja, ki vrši posle višje vrste po 2. odst. § 3 z. z. d., rudarskim izmenskim paznikom. Enako okrož. kot priz. sod. v Celju, Pl 412/39, Reisman II/116. Več o tem Bajič, Rudniški pazniki, Org. 1936, 19.

⁵⁰ Bajič, Delovno pravo, splošni del, 1936, 129; Bičanić, Ljudski rad kao objekt socijalne politike, Radnička zaštita, 1929, 558.

A) **Maksimalni delovnik.** Ker so vse določbe z. z. d. prisilnega značaja (§ 5), mora delovni čas uslužbenca ustrezati zakonu, pa naj je določen v okviru zakona s kolektivno ali individualno pogodbo (§§ 207 in 209 ob. z.), s poslovnim redom (t. 1 § 340 ob. z.), ali pa izhaja zgolj iz okolnosti v smislu § 210 ob. z.⁵¹ Preko zakonito odločenega maksimalnega delovnika, ki v večini podjetij predstavlja tudi normalni delovnik,⁵² dogovor ne more iti, razen v primerih, ki so predvideni v zakonu samem. Prisilnost z. z. d. glede dolžine delovnika omejuje v tej smeri tudi uporabo § 210 ob. z., da mora namreč, če ni dogovora, vršiti uslužbenec delo okolnostim primerno. Te okolnosti ne morejo imeti za posledico dopustnosti prekočasnega dela v smislu z. z. d., kajti določba § 210 ob. z. se tiče samo načina in obsega rednega, ne pa tudi prekočasnega dela.⁵³

Maksimalni delovnik je določen za industrijska in rudarska podjetja z 8-urnim dnevnim odnosno 48-urnim tedenskim delovnikom (1. odst. § 6), za ostala podjetja, izvzemši prometna (5. odst. § 6), pa z 8 do 10-urnim dnevnim delovnikom, in sicer po naravi in teži posla (6. odst. § 6).⁵⁴ Delovnik teh „ostalih podjetij“ je približe uredila že cit. ur. o odpiranju in zapiranju trgovinskih in obrtnih obratovalnic in o delovnem času pomožnega osebja z dne 16. aprila 1929, izdana na temelju pooblastila 7. odst. § 6 z. z. d.⁵⁵ Po določbi čl. 47 cit. ur. in v njenem okviru so

⁵¹ O učinkovitosti posameznih sestavin gl. Bajič, Delovno pravo, splošni del, 1936, 175.

⁵² Radno pravo II zastopa stališče, da je smatrati kot maksimirani delovnik oni, v skladu z zakonitimi določbami že podaljšani normalni delovnik, ki ga pa zato še ni smatrati za prekočasno delo (cit. so odst. 2, 4 in 7 § 8 z. z. d. ter čl. 24 in t. 3 čl. 25 ur. iz l. 1929). Nasprotno meni Bajič II, 153, da določa zakon najdaljši delovnik (normalni delovnik), tako da morejo ustanoviti kolektivne ali individualne službene pogodbe samo enak ali krajši delovnik, kolikor zakon sam ne dopušča podaljšanja (3. in 7. odst. § 6 ter § 8 z. z. d.). — Trgovčević 594 imenuje maksimalni delovnik oni po § 6 z. z. d. odnosno po ur. iz l. 1929, dočim naziva Živković 199 redno delo ono delo, ki se vrši v mejah maksimalnega delovnika (n. pr. v industrijskem podjetju 8-urno).

⁵³ V tem smislu ugotavlja KS Bgd (odl. obj. v Politiki 17. oktobra 1940), da se določbe § 210 ob. z. tičejo samo vrste dela, ne pa njegovega trajanja, ki ga urejajo prisilne določbe §§ 6 ss z. z. d.

⁵⁴ Tudi pri teh „ostalih podjetjih“ je po analogiji z rudarskimi in industrijskimi podjetji maksimiran prav tako tudi tedenski delovnik na 48, 54 ali 60 ur z odnosom na ustrezni dnevni osem- do deseturni delovnik; dasiravno § 6/6 z. z. d. o tem izrečno ne govori, je to vendar izrečno poudarila min. ur. iz l. 1929 (čl. 22 in 23).

⁵⁵ Po čl. 22 cit. ur. je delovnik na splošno maksimiran na 10 ur dnevno ali 60 ur tedensko. V čl. 23/1 navaja uredba obrate, ki smejo delati samo 8 ur dnevno ali 48 ur tedensko, v čl. 23/2 pa one, ki smejo

bile za območja banovin izdane naredbe s specialnimi predpisi, tako za dravsko banovino naredba o odpiranju in zapiranju obrtnih obratov z dne 29. aprila 1937 (Sl. l. 251, spr. 26. julija 1938, Sl. l. 379), ki jo je nadomestila najprej nar. Vis. kom. za Ljubljansko pokrajino z dne 3. okt. 1941 o času za odpiranje in zapiranje trgovinskih in obrtnih obratovalnic in pisarn v Ljubljanski pokrajini (Sl. l. 80), nato pa nar. Vis. kom. z dne 12. sept. 1942 o času za odpiranje in zapiranje trgovin, obrtnih in industrijskih obratovalnic in potovalnih pisarn. (Sl. l. 74 spr. 27. okt. 1942, Sl. l. 87, spr. 27. okt. 1942, Sl. l. 87).^{56 57}

delati največ 9 ur dnevno ali 54 ur tedensko. Za gradbene obrate je posebej določen 10-urni dnevni ali 60-urni tedenski delovnik (čl. 22/2). — Sezonski obrati, ki jih našteva odločba min. soc. pol. z dne 26. aprila 1932, St. br. 27.045, Sl. N. 393 (opekarne, močilnice konoplje, kamnolomi in obrati za lomljenje kamna, poljske apnenice, gradbena podjetja, obrati za pridobivanje peska in prodra ter za predelavo rib), smejo delati po 10 ur dnevno.

⁵⁶ Te naredbe normirajo le čas, v katerem smejo biti obratovalnice in pisarne odprte (obratovati). Na delovni čas pomožnega osebja imajo vpliv glede lege delovnega časa, ki se mora prilagoditi dobi, med katero je dovoljeno obratovanje. Glede delovnika pomožnega osebja se obe naredbi sklicujeta na druge veljavne pravne vire, in sicer banska naredba v čl. 42 na min. uredbo iz leta 1929 in na min. uredbo o omejitvi nočnega dela pomožnega osebja v pekovskih podjetjih iz leta 1936 (nat. cit. v op. 87), naredba Vis. kom. pa neposredno na z. z. d. (čl. 13 nar. ex 1942), kar pomeni tudi min. uredbo iz leta 1929, izdano na temelju tega zakona. Za brivske, lasuljarske, manikerske in kozmetične obratovalnice je določila naredba Vis. kom. z dne 15. julija 1942 (Sl. l. 58) delovni čas (= odpiralno dobo) specialno na čas od 7.30 do 12.30 ure ter od 15. do 19. ure popoldne (ob sobotah in dnevih pred prazniki do 19.30 ure); ta naredba pa je razveljavljena po čl. 16 cit. nar. Vis. kom. iz l. 1942 in sicer z njenim čl. 2, B, t. 1, kjer je za navedene obrate predpisana odpiralna doba od 7.30 do 12.30 in od 14.30 do 18.30 ure v zimskih mesecih ter od 7.30 do 12.30 in od 15.30 do 19.30 v poletnih mesecih; ob sobotah in dnevih pred prazniki (nar. z dne 19. sept. 1941) pa se morajo zapirati pol ure kasneje. — Omeniti je še, da veljajo določbe o odpiralnem času tudi za obrate, ki jih z. z. d. sicer iz svoje časovne zaščite izvzema, zlasti za rodbinske obrate po § 1/2 z. z. d. (glej zgoraj I, 11).

⁵⁷ Za viničarje določa § 9 uredbe o službenem razmerju med vinogradnikom in viničarjem z dne 13. julija 1939 (Sl. l. 338) v letnih mesecih, to je od marca do vključno oktobra, deseturni delovnik (od 7. do 12. ter od 13. do 18. ure), vse to ob lastni hrani, vendar všteti odmor, ki jim pritiče poleti po pol ure med dopoldanskim in popoldanskim delom (čl. 9 cit. ur.). — Delovnik gospodinjskih poslov je urejen samo negativno v toliko, da jim gre nedeljen 9-urni počitek in sicer praviloma med 21. in 6. uro (§ 9 naredbe o gospodinjskih poslih z dne 18. junija 1921, Ur. l. 224).

Za prometna podjetja, obsežena v 5. odst. § 6 z. z. d., delovnik še ni urejen, razen za mornarje⁵⁸ in delavce državnih prometnih ustanov (gl. op. 13!). Ugotovili pa smo že, da je zasebna prometna podjetja obravnavati kot obrtna podjetja po 6. odst. § 6 z. z. d. ter min. ur. iz l. 1929 (torej največ 10-urni delovnik) in da niti za prometna podjetja javne uprave ne more veljati neomejeni delovnik, pač pa maksimalni deseturni kot tisti, ki ustreza načelom z. z. d., seveda do tedaj, dokler ne bodo izdane po 5. odst. § 6 z. z. d. predvidene uredbe, ki bodo delovnik teh podjetij podrobno uredile.

B) Podaljšani delovnik. Delo, ki presega okvir maksimalnega zakonitega delovnika, je prekočasno delo.^{59 60} Tako delo zakon v določnih primerih dovoljuje; z ozirom na ratio podaljšanja razlikujemo redno in izredno podaljšanje.

Redno podaljšanje delovnika se ustanavlja s pravnim poslom med podjetnikom in obratno posadko, na podlagi golega sporazuma. Možno je za rudarske obrate do največ 9 ur, za vse ostale do največ 10 ur dnevno (§ 6 odst. 3 in 7 z. z. d.). V rudarskih in industrijskih obratih je potrebno za podaljšanje tajno glasovanje obratne posadke s

⁵⁸ Mornarska uredba iz leta 1935 (nat. cit. v op. 4) je normirala delovni čas za mornarje samo za čas, dokler leži ladja v pristanišču ali je v njem zasidrana, in to načeloma z 8-urnim dnevnim in 48-urnim tedenskim maksimalnim delovnikom (čl. 36/1). Lego delovnika določa poveljnik ladje po službeni potrebi (čl. 35). — Na osnovi čl. 36/5 ter v zvezi s členom 35 cit. ur. leta 1938 izšli pravilnik (cit. v op. 4) je uredil delovni čas mornarjev za čas med plovbo in sicer z istim 8-urnim dnevnim in 48-urnim tedenskim maksimalnim delovnikom (čl. 15/3 in 16/3 pravilnika). Čas straženja je urejen posebej (čl. 15/1 in 16/1). — Za pristaniške delavce velja čl. 9 uredbe o luškem delu iz leta 1933 (nat. cit. v op. 4), ki določa zanje prav tako 8-urni dnevni oziroma 48-tedenski maksimalni delovnik. Lega delovnika, določena normalno na čas med 8. in 12. uro dopoldne ter 14. in 18. uro popoldne (pozimi popoldne od 13. do 17. ure), se more iz važnih razlogov spremeniti (čl. 9/3 cit. uredbe).

⁵⁹ Seveda tega ni meriti s sekundnim ali minutnim merilom. SS Zgb je odločil, da ne šteje v delovni čas in torej ni prekočasno delo, kadar uslužbenec po končanem delu poroča podjetniku o izvršenih poslih (odl. z dne 1. maja 1936, R-S. II, 982).

⁶⁰ Pri viničarjih se šteje kot prekočasno vsako delo preko maksimalnega dnevnega delovnika (gl. op. 57!), prav tako pa tudi vsako nočno, nedeljsko in prazniško delo (§ 10 vinič. ur.). — Podaljšanje delovnika mornarjev ureja čl. 6 pravilnika, luških delavcev čl. 9 ur. o luškem delu; pri poslednjih je možno podaljšanje največ za dve uri dnevno.

$\frac{4}{5}$ večino (§ 6/3 z. z. d.),⁶¹ v ostalih obratih iz § 6/6 z. z. d. pa je potreben pismen sporazum med podjetnikom in obratno posadko. Listino o sporazumu mora podjetnik preko občinske uprave predložiti pristojnemu nadzornemu oblastvu, torej inspekciji dela, in sicer vsaj do dne, ko uvede prekočasno delo (§ 6/7 z. z. d. ter čl. 25/1 min. ur. iz l. 1929). Po analogiji s postopkom v rudarskih in industrijskih obratih odloča o podaljšanju tudi v ostalih obratih večina obratne posadke, vendar — lege non distinguente — ne kvalificirana, temveč navadna, absolutna.

Izredno podaljšanje je ono, ki zahteva za podaljšanje poseben razlog podaljšanja, hkrati pa — vsaj po z. z. d.⁶² — posebno obvestitveno ali dovolitveno postopanje. K izrednemu podaljšanju štejemo tudi primer točke 4 § 8 z. z. d., kjer sicer ni treba posebnega razloga niti posebnega postopka (zadostuje običaj ali sporazum — individualni ali kolektivni — med podjetnikom in obratno posadko), pač pa je dopustna izravnava delovnika na tedenski zakoniti maksimum, ki se mora izvršiti v toku istega tedna. Pri tem ni dovoljeno prekoračiti dnevnega maksimalnega delovnika za več kot eno uro, na drugi strani pa se smejo nadomestiti na ta način samo izpadle delovne ure; običajni tedenski delovnik se torej ne sme na noben način prekoračiti (t. 4 § 8 in fine). Najbolj znan primer opisanega podaljšanja predstavlja angleška sobota (čl. 24 min. ur.), na podlagi katere ima obratna posadka prost sobotni popoldan z izravnanjem med tednom na zgoraj opisani način.

Ostale primere § 8 z. z. d. moremo nazvati primere pravega izrednega podaljšanja delovnika. Za podaljšanje

⁶¹ Glasovalni postopek ureja pravilnik o podaljšanju delovnega časa v industrijskih in rudarskih podjetjih na osnovi sporazuma med lastniki podjetij in njih pomožnim osebjem z dne 25. sept. 1924 (Sl. N. 239/L, Ur. l. 315); prim. Bajič, Delovno pravo, splošni del, 144.

⁶² Nedeljsko in prazniško delo viničarjev moramo smatrati za izredno podaljšanje delovnika, dasi ni predpisan za podaljšanje poseben postopek (§ 10 viničarske uredbe: „Viničar se ob nedeljah in praznikih ne more siliti k delu brez razloga“), prav tako vsako prekočasno delo mornarjev (čl. 6/1 pravilnika: Dnevno ali nočno delo se more podaljšati preko 8 ur samo ob izrednih okolištinah, n. pr. v svrhu pospešitve trgovskih operacij, popravil itd.; glede nedeljskega dela glej opombo 81!) in pristaniških delavcev (čl. 9 uredbe o luškem delu: normalni delovnik se more podaljšati v primeru potrebe kot prekočasno delo; za prekočasno delo, kakor tudi za nedeljsko delo je potrebna odobritev pristaniških oblasti — čl. 10/1 in 12/4 uredbe). — Nasprotno moramo kvalificirati kot redno podaljšanje delovnika prekočasno delo viničarjev ob delovnikih ter prekočasno delo mornarjev, kadar je predvideno že po službeni pogodbi (§ 10 viničarske uredbe, čl. 6 pravilnika).

je potreben posebni tehnični (t. 1, 2, 3, 5 in 6) ali gospodarski razlog (t. 7); pri sezonskih podjetjih (t. 8) odloča tudi zdravstveni moment. Razvrstimo jih v tri skupine, namreč v podaljšanja po svobodni podjetnikovi odločitvi, po enaki podjetnikovi odločitvi in obvestitvi inspekcije dela in v podaljšanja na temelju dovolitve inspekcije dela.

Po svobodni podjetnikovi odločitvi je možno podaljšati delovnik:

a) v obratih, kjer je delo neprekinjeno že po naravi posla samega ali mora trajati neprekinjeno zaradi javne koristnosti, in ki obratujejo zato v izmenah (posadih); tedenski delovnik ne sme presegati 60 delovnih ur (t. 1 § 8),

b) v obratih, kjer dela posadka prav tako v izmenah, toda z občasnimi prekinitvami dela (n. pr. obrati, ki obratujejo po 16 ur dnevno); izravnava na normalni delovnik je v takih primerih obvezna šele v razdobju treh tednov, torej je dovoljena s to omejitvijo tudi prekoračitev tedenskega delovnika (t. 2 § 8),

c) za dela, ki so neizogibno potrebna, da se zavaruje normalni pričetek in konec obratovanja (razna čiščenja, priprava strojev itd.);⁶³ podaljšanje delovnika je dopustno v teh primerih samo za posamezne, s takim delom neposredno zaposlene delavce, in sicer maksimalno za dve uri dnevno (t. 5 § 8),

č) v sezonskih ter na splošno v onih obratih, ki so izpostavljeni atmosferskim vplivom; delovnik se mora izravnati v toku enega tedna na maksimalni tedenski delovnik (to je 60 ur po odločbi min. soc. pol. z dne 26. aprila 1932, gl. op. 55 in fine), t. 5 § 8.

Po svobodni podjetnikovi odločitvi z naknadnim obvestilom inspekcije dela je možno podaljšati delovnik:

a) v primerih, ko se pojavijo motnje normalnega funkcioniranja obrata iz razlogov višje sile ali zapreke, ki niso posledica normalnega obratovanja in so torej nepredvidljive. Podjetnik mora o prekočasnem delu v takih primerih obvestiti v 24 urah pristojno oblastvo (inspekcijo dela) s pripombo, kdaj je zapreka nastopila in kdaj je bila odstranjena (t. 3 § 8),

b) v primerih, kadar je podaljšanje neizogibno, da se prepreči okvara proizvodnega gradiva; podaljšanje je do-

⁶³ Pravilnik, predviden za podrobnejšo določitev teh poslov po t. 5/2 § 8 z. z. d., ni izšel.

voljeno največ za dve uri na dan in ne preko 35 dni v letu (t. 6 § 8).

Inspekcija dela sama odloča o podaljšanju delovnika na podjetnikovo prošnjo v primerih, kadar zahteva podaljšanje neizogibno razvoj poslov v podjetju (t. 7 § 8). Prošnja mora biti rešena najkasneje v 5 dneh od dneva vložitve (2. odst. § 8); pred tem podjetnik ne sme samolastno podaljšati delovnika (3. odst. § 8). Podaljšanje ne sme presegati dveh ur dnevno, niti se ne sme — na podlagi prve prošnje — prekočasno delo vršiti več kakor 4 tedne. Na ponovno prošnjo more inspekcija dela podaljšati svoje dovolilo še za razdobje 4 tednov, vendar samo še trikrat v istem koledarskem letu (t. 7 § 8).

Možni so primeri, da se izredno podaljšanje naveže na redno podaljšanje iz § 6 z. z. d.; tudi v takih primerih morajo biti varovane skrajne meje podaljšanja, postavljene v § 8 z. z. d.

Vsi navedeni primeri izrednega podaljšanja delovnika so možni za vsa podjetja, ki jih obsega z. z. d., tudi za ona iz 6. odst. § 6, katerih delovnik je podrobno uredila min. ur. iz l. 1929, dasiravno cit. ur. ni povzela prav vseh opisanih primerov (gl. čl. 24 in 25 cit. ur.)

Vsako prekočasno delo izven navedenih primerov dopustnega rednega in izrednega podaljšanja je protizakonito in kaznivo po določbah §§ 123 t. 1 in 124 t. 1 z. z. d.⁶⁴

Po tem pregledu določb, ki jih prinaša z. z. d. o dolžini delovnika, bomo prikazali podrobneje probleme, ki jih postavlja ta na videz preprosta materija. Pri tem se bomo držali naslednjega vrstnega reda: najprej bomo pojasnili problem izravnavanja (v zvezi z vprašanjem, ali velja kot prekočasno delo ono preko maksimalnega dnevnega ali maksimalnega tedenskega delovnika), nato bomo razrešili problem § 8 z. z. d. (v zvezi z vprašanjem, ali je prekočasno vsako delo preko maksimalnega delovnika), končno bomo obravnavali še nedovoljeno prekočasno delo, nedeljsko in prazniško delo, nočno delo in odmor. Zaključili bomo s problemom prekočasnega dela višjega pomožnega osebja ter se v tej zvezi dotaknili tudi prekopogodbenege dela.

⁶⁴ Za otroke pod 16 leti velja absolutna prepoved zaposlitve preko osem ur dnevno; še ta delovnik more min. soc. pol. za posamezne kategorije delavcev skrajšati (§ 9 z. z. d.). Tega pooblastila se minister ni poslužil. — Tudi za mornarje pod 16 leti je delovnik brezizjemno maksimiran na osem ur dnevno; vsako prekočasno delo jim je zabranjeno (čl. 20/1 pravilnika, cit. v op. 4).

Prekočasno delo nastane, kadar preseže delovni čas maksimalni delovnik, določen v zakonu. Pri vprašanju prekočasnega dela morejo nastati težave glede časovne osnove, na podlagi katere je ugotoviti, ali in koliko je delo prekočasno. Ta časovna osnova more biti razdobje enega dne ali kakke daljše časovne edinice (teden), torej da se določi kot maksimalni delovnik 8 ur na dan ali pa 48 ur na teden. V zvezi s tem načelnim vprašanjem se je pojavilo vprašanje izravnavanja. Ta problem ima svoj praktičen pomen v dejstvu, da so se skušali podjetniki izogniti prisilnim predpisom o plačilu za prekočasno delo s tem, da so iz razloga, ker je bil delovnik nekaj dni v tednu daljši od zakonito maksimiranega, delovnik za ostale dni prav za toliko skrajšali; tako naj bi tedenska vsota opravljenih delovnih ur ustrezala zakonskim predpisom, da bi se s stališča dnevno opravljenih ur vršilo nekatere dni prekočasno delo. Problem izravnavanja korenini torej v vprašanju, ali leži značaj prekočasnega dela v prekoračenju dnevnega ali v prekoračenju tedenskega maksimalnega delovnika. To vprašanje je zamotano zato, ker je samo zakonsko besedilo nejasno. Zakon postavlja namreč oba kriterija v eni sapi drugega za drugim, povezana z nejasnim veznikom „oziroma“, in ne pove, kateri obeh kriterijev je odločilni, namreč: „V industrijskih in rudarskih podjetjih ne sme trajati delovni čas najemnih delavcev več nego 8 ur na dan oziroma 48 ur na teden“ (1. odst. § 6 z. z. d.). Prav tako tudi: „V vseh trgovinskih in obrtnih obratovalnicah (podjetjih) sme biti pomožno osebje zaposleno največ 10 ur na dan ali 60 ur na teden“ (1. odst. čl. 22 min. ur. iz l. 1929).

Dodatka „oziroma 48 ur na teden“ v z. z. d. ter „ali 60 ur na teden“ v min. ur. sta samo pojasnilnega značaja in ne določata prekočasnega značaja dela po tedenski osnovi. Za to mnenje ne govori samo dikcija cit. določb, ki tedensko časovno osnovo dnevni zapostavljata kot njej podrejeno, temveč tudi namen, ki ga hoče zakon s tema določbama doseči. Omejitev delovnika naj bi namreč preprečila prekomerno izrabo uslužbenskih delovnih sil; te sile se izrabljajo v progresivnem razmerju s potekom delovnega časa. Fiziološka obnova delovne sile se mora vršiti pri uslužbencu vsak dan sproti v zagotovljenem prostem času; zato se sme delovna energija dnevno izčrpati samo toliko, da se more med odmorom do prihodnjega dne zopet docela obnoviti. Zakon navadnim delavcem tudi ne priznava letnega odmora (dopusta), med katerim bi si bili mogli nabrati — izven dnevnega in tedenskega odmora — novih

rezerv delovne energije; zato mora dnevni prosti čas sproti opraviti vso obnovo. Fiziološki efekt nikakor ni isti, če dela uslužbenec, ki mu zakon priznava 8-urni delovnik, en dan v tednu 12 ur, drugi dan pa samo 4 ure, ali pa če dela vsak dan enakomerno po 8 ur. Delovna sila se v prvem primeru neprimerno hitreje izrabi, zato pa je treba to — ponavljamo prekočasno delo — tudi sorazmerno višje nagraditi.

Prekočasni značaj dela izhaja torej iz dnevno določenega maksimalnega delovnika, dočim je dodatek, ki omenja tedenski maksimum dovoljenih delovnih ur, namenjen za primere, ko je treba omejiti tudi delo, ki se sme opraviti v obsegu enega tedna, n. pr. za obravnavanje nedeljskega dela.

Za industrijske in obrtne obrate velja torej kot prekočasno delo vsako prekoračenje 8-urnega delovnika na dan,⁶⁵ za ostala podjetja vsako prekoračenje dnevnega 10-urnega, odnosno v min. ur. iz l. 1929 (čl. 23) ustanovljenega nižjega maksimalnega dnevnega delovnika. Za prometna podjetja velja smiselno isto, kar smo izvajali zgoraj v zvezi z njih maksimalnim delovnikom vobče.

Izravnavanje — kolikor je sploh zakonito dopustno — ne more imeti na prekočasni značaj dela z vsemi zakonitimi posledicami nikakega vpliva.⁶⁶ Dejstvo, da je v določenih primerih dovoljeno delati preko maksimalnega delovnika, kar se potem izravna ostale dni v tednu s krajšim kot normalnim delovnikom, ima za posledico edino to, da je podjetnik oproščen siceršnjih formalnosti podaljševanja delovnika (prijava inspekciji dela, odobri-

⁶⁵ Prim. odl. SS B Zgb z dne 10. aprila 1935 (neobj.) in VS Lj z dne 10. januarja 1940 (Org. 1941, 16). — Nepravilna je odločba KS Bgd z dne 30. maja 1938 (Prav. glas. 1938, 248), da je po § 6 z. z. d. prekočasno delo, kadar dela delavec v industrijskem podjetju tedensko več kakor 48 ur. Ker v obravnavanem primeru tožiteljica tedensko ni delala več kakor 45 ur, prekočasnega dela po tej odločbi sploh ni. Pri tem ni važno, ali je tožilka za delo preko osem ur dnevno dala svoj pristanek ali ne, nadalje ali je delala v soboto manj kakor osem ur in kako ji je to delo obračunano; predpis § 8 t. 4 z. z. d. se po mnenju tega sodišča na obravnavani primer ne more nanašati, ker po njegovem nazoru prekočasnega dela sploh ni bilo.

⁶⁶ O tem, da izravnavanje ne vpliva na značaj prekočasnega dela, tudi v literaturi ni spora, prim. Krmpotić 159 in Bajić II, 137. Vendar poslednji izravnavanju po čl. 24. min. ur. iz l. 1929 (angleška sobota za trgovske in obrtne obrate) ne priznava značaja prekočasnega dela. — K temu pripominjamo, da se dol. § 10 z. z. d. o obveznem plačilu prekočasnega dela razteza prav tako na cit. ur., ki je izdana na podlagi 7. odst. § 6 z. z. d. in torej ne more preko prisilnih določb tega zakona.

tev inspekcije itd.) po § 8 z. z. d. ter čl. 24 min. ur. iz l. 1929, in da ti primeri niso kvalificirani po §§ 123 in 124 z. z. d. kot kaznivo podaljšanje delovnika. Ni pa podjetnik oproščen plačila 50% poviška za delo, če ob izravnavanju prekorači maksimalni dnevni delovnik, ker navezuje zakon ta povišek na vsako prekočasno delo (§ 10 z. z. d.). V tem smislu je odločil SS B Zgb (sklep z dne 24. junija 1938, Org. 1938, 119), da delo, opravljeno na določene dni v tednu preko maksimalnega delovnika, ne izgubi značaja prekočasnega dela, čeprav se z manjšim številom delovnih ur na druge dni izravna na tedenski maksimum; po § 10 z. z. d. je treba namreč plačati vsako prekočasno delo s 50% poviškom, torej tudi prekočasno delo, ki se je izravnilo v tedenskem okviru.⁶⁷

Zgoraj smo omenili, da je izravnavanje dopustno le v zakonito določenih primerih. Ti primeri so v naši zakonodaji naslednji:

1. izravnavanje v primeru angleške sobote za industrijske in rudarske delavce (t. 4 § 8 z. z. d.),

2. izravnavanje v primeru angleške sobote za trgovska in ostala obrtna podjetja (čl. 24 min. ur.),

3. izravnavanje delovnika sezonskih podjetij po t. 8 § 8 z. z. d. (prim. op. 55 in fine), kjer se morejo v primeru prekinitve dela zaradi atmosferskih prilik izpadle delovne ure nadomestiti na druge dni v tednu, vendar samo v obsegu maksimalnega tedenskega delovnika 60 ur.⁶⁸

⁶⁷ Kot zgrešeni moramo omeniti odl. SS Zgb z dne 2. maja 1935 (R-S. 448), ki odreja vsem delavcem sezonskih obratov plačilo za prekočasno delo, ter KS Bgd z dne 7. aprila 1937 (Su. Pr. III, 1310), ki jim priznava plačilo nadur le za čas sezone, to pa iz naslova obogatitve.

⁶⁸ Po odloku ministrstva socialne politike z dne 30. junija 1923 (Ur. list 290 iz leta 1923) velja za gradbena podjetja kot sezonska po točki 8 § 8 z. z. d., da ne sme delovni čas v treh mesecih presegati skupno 624 delovnih ur, na dan pa ne deset ur (prim. op. 55!). Zaradi kontrole si morajo podjetniki preskrbeti knjigo, kamor morajo vsak dan točno zapisovati delovni čas in odmor. Dotični zapisnik morata vsak dan overiti podjetnik oziroma njegov zastopnik in en delavec, ki ga v ta namen izvolijo ostali delavci podjetja. — Po čl. 46 mornarske uredbe se mora na ladji nahajati obračunska knjiga, kamor se vnašajo za vsakega mornarja posebej podatki o njegovi plači, nagradi za prekočasno delo ter vsi predujmi in odbitki. Poveljnik ladje mora izdati mornarju na zahtevo plačilno knjižico, kamor se prav tako vpišejo vsi ti podatki. Ob izkrcanju se mornarju v tej knjižici obračuna ves pripadajoči mu znesek. Po čl. 28 pravilnika (1938) pa je predpisan register prekočasnega dela, kamor mora poveljnik ladje beležiti vse primere kakor tudi razloge prekočasnega dela. Register mora biti paginiran in overjen s strani pristaniške oblasti. Poleg registra mora poveljnik voditi še beležnico vsakega posameznega člana posadke, ka-

Ti primeri izravnavanja, dasi zakonito dopustni, seveda na značaju prekočasnega dela, to je onega, ki je opravljeno preko maksimalnega dnevnega delovnika, ustanovljenega za gornje vrste obratov, ničesar ne spremene (prim. op. 66 in 67). Tudi takemu delu gre v vsakem primeru prisilni 50 % povišek preko normalne mezde po § 10 z. z. d.

Navedeni trije primeri predstavljajo po z. z. d. edine dopustne primere pravega izravnavanja.^{68a} Vprašanje izravnavanja se je v poostreni obliki pojavilo v zvezi z akordnim delom. Za tako delo pa stoji del judikature na stališču, da je dopustno presežke delovnega časa enega tedna pobotati s primanjkljaji drugega tedna, tako da se delovniki na dan izravnajo na zakoniti tedenski delovnik. To stališče, ki v zakonu nima opore, utemeljuje praksa s tem, da so akordanti glede delovnega časa docela samostojni in da jim že to dejstvo samo daje dovoljno časovno zaščito; prav zato da zahteva zakon od njih tudi najmanj 48 ur tedenskega dela; v nasprotnem primeru bi bil namreč podjetnik izpostavljen akordantovi samovolji, ker bi si mogel akordant s spretnim manevriranjem ustvarjati številne nadure (okrož. kot priz. sod. Maribor, 3. maja 1933, cit. Bajič I v op. 25). — Temu naziranjju prigovarjamo sledeče: Akordni sistem že sam po sebi navaja k čim intenzivnejši izrabi delovne sile, saj se plačilo ravna po količini opravljenega dela. Ta intenziteta dela bi se v primeru neomejenega delovnika še povečala ter bi mogla dovesti do fiziološkega izčrpanja. Iz tega razloga so akordanti časovne zaščite prav tako ali pa še bolj potrebni kakor uslužbenci, plačani na čas; zato odklanjamo tudi zanje vsakršno izravnavo delovnika izven zgoraj navedenih, zakonito dopustnih primerov, posebno še iz razloga, ker bi moral zakon sam tako le izjemno dopustno izravnavanje izrečno odobriti.⁶⁹

mor mora vpisovati prekočasno delo dotičnika. Register prekočasnega dela revidira pristaniška oblast ob priliki rednega pregleda ladje kakor tudi ob drugih prilikah, kadar smatra to za potrebno. — Tudi z. z. d. predpisuje v § 24 posebne sezname, kamor se poleg ostalih podatkov o pomožnem osebju (razvrščenem po starosti) vpisujejo podatki o prekočasnem delu. Sezname morajo biti razgrnjeni na vidnem in lahko pristopnem mestu (n. pr. pred pisarno podjetja).

^{68a} Primerov t. 1 in 2 § 8 z. z. d. (omejitev delovnika na tedenskih 60 ur v primeru neprekinjenega izmenskega dela odnosno na normalno tedensko in dnevno povprečje v treh ali manj tednih v primeru občasno prekinjevanega izmenskega dela) k tem primerom pravega izravnavanja ne moremo prištevati.

⁶⁹ Prim. Krmpotić 153: način, kako se prejemki izračunavajo, ali po mezdnem ali po akordnem sistemu, ne vpliva nikakor na značaj prekočasnega dela; Bajič II, 158: akordante kot posebno skupino usluž-

Problem izravnavanja je tesno povezan z drugim problemom, ki smo ga nazvali problem § 8 z. z. d. z ozirom na to, da se večina spornih vprašanj nanaša nanj. Ta določba vsebuje namreč primere izrednega podaljšanja delovnika, to je onega, za katerega dopustnost je potreben poseben razlog in poseben postopek. Vsi ti primeri (z izjemo morda „angleške sobote“ po točki 4) predstavljajo izjemno podaljšanje delovnika na korist dotičnih podjetij — in vendar je tako del judikature, kakor tudi del delovno-pravnih piscev nekaterim teh primerov odrekel značaj prekočasnega dela.⁷⁰ Povod nesporazumom je dalo dejstvo, da je § 10 z. z. d. na splošno določil, da je vsako prekočasno delo nagraditi s 50% poviškom, poleg tega pa je pri nekaterih primerih podaljšanega delovnika to še posebej ponovil (3. odst. § 6; t. 1, 5 in 6 § 8 z. z. d.; t. 1 in 2 čl. 25 min. ur. iz l. 1929). Posledica tega je bilo dejstvo, da je praksa samo tem primerom priznavala značaj prekočasnega dela z vsemi zakonitimi posledicami. zlasti ko se je na to stališče postavilo tudi min. soc. pol. ter izdalo odločbo, da je smatrati za prekočasno delo po § 10 z. z. d. le primere § 6 in točke 1, 5 in 6 § 8 z. z. d., ne pa ostalih primerov podaljšanja po § 8 z. z. d.⁷¹

bencev obravnava z. z. d. samo v toliko, kolikor se njih prejemki izračunavajo po kosih odnosno storitvah, ne pa časovno; časovna zaščita je za akordante potrebna tudi s soc. pol. vidika, ker bi v primeru dopuščene izravnavanja podjetnik v času konjunktore do skrajnosti izrabil delavca-akordanta, ko pa mu ne bi bil več potreben, bi ga pustil praznovati.

⁷⁰ Stališče, da je treba vsako prekočasno delo plačati s 50% poviškom, zastopajo Politeo I, 386, Bajič II, 156, Kun 445, Tintić I, 250. — Nasprotno Abramović 196, Trgovčević 393, Radno pravo I. — Kot sporen označuje ta problem Tintić II, 497. — Vjesnik RK 1940, št. 2, zastopa stališče, da ni mogoče govoriti o prekočasnem delu v primeru angleške sobote po t. 4 in izmenskega dela po t. 2 § 8 z. z. d., dočim priznava vsem ostalim primerom iz § 8 z. z. d. značaj prekočasnega dela.

⁷¹ Odl. z dne 19. maja 1931, St. br. 24.272 (Sl. l. 234) izvaja sledeče: § 10 z. z. d. predvideva, da so delodavci dolžni plačati za vsako prekočasno delo najmanj 50% več kakor za delo normalnega delovnega časa. § 6 cit. zak. predvideva možnost podaljšanja delovnega časa v primeru, da se za to izjavijo $\frac{1}{3}$ delavstva kakega podjetja s tajnim glasovanjem, ki se izvrši po pravilniku o podaljšanju delovnega časa v industrijskih in rudarskih podjetjih na podstavi sporazuma med lastniki podjetij in njihovimi pomožnimi osebjem z dne 25. sept. 1924. § 8 istega zak. predvideva izjemne primere, kdaj se sme podaljšati delovni čas na prošnjo podjetja. Odst. 1, 5 in 6 § 8 z. z. d. predvidevajo plačevanje za nadurno delo, dočim ostali odstavki tega §-a ne predvidevajo plačevanja za nadurno delo s 50% poviškom. Nekatera državna oblastva so napačno tolmačila besedo „vsako“ v § 10 nav. zak. tako, da se mora tudi nadurno delo iz odst. 2, 3, 4, 7 in 8 § 8 navedenega zakona plače-

Tej odločbi manjka predvsem zakonitega temelja, saj v z. z. d. ni predpisa, ki bi pooblašчал min. soc. pol. za izdajanje določb o tem, katero delo je smatrati za prekočasno. Ministrstvo torej ne more o tem vprašanju imperativno odločati v obliki obveznih navodil (prim. že cit. odl. SS Zgb z dne 15. dec. 1933). Poleg tega je ta odločba nelogična in celo protislovna. Gradi namreč na pogoju, da mora biti v posameznih primerih podaljšanja delovnika še posebej predvideno plačilo za prekočasno delo; v svojem zaključku pa priznava izrečno značaj prekočasnega dela tudi nadurnemu delu iz § 6 z. z. d.: v tej zakonski določbi pa ni niti z besedico odrejeno, da je treba to nadurno delo plačati kot prekočasno.

Ta odločba je torej formalno, prav tako tudi materialno nepravilna. Tudi judikatura je ni upoštevala.⁷² SS Zgb (odl. 25. jan. 1932, cit. Bajič II, 74)⁷³ pravilno izvaja, da predstavlja gornje tolmačenje min. soc. pol. samo oddvojeno mnenje nekaterih državnih oblastev glede razlage socialne zakonodaje; tega mnenja pa sodišče ne more usvojiti. Iz okolnosti, da določajo točke 1, 5 in 6 § 8 z. z. d. poleg splošne določbe § 10 istega zakona še posebej plačilo prekočasnega dela s 50% poviškom, da pa tega ne omenjata niti točka 8 § 8 z. z. d. niti člen 22 min. ur. iz l. 1929, ni možen sklep a contrario, da § 10 z. z. d. nima v mislih tudi prekočasnega dela iz točke 8 § 8. V tem primeru namreč § 10 ne bi govoril o „vsakem“ prekočasnem delu, temveč logično samo o prekočasnem delu točk 1, 5 in 6 § 8. Z istimi razlogi utemeljuje to sodišče svoje mnenje, da mora podjetnik tudi prekočasno delo v primeru takozvane angleške sobote po točki 4 § 8 z. z. d. plačati kot prekočasno delo (odl. 24. jun. 1938, Org. 1938, 119), ter mnenje, da se v § 10 z. z. d. normirani 50% povišek redne mezde nanaša na vsako delo, ki presega v § 6 z. z. d. načeloma določeni 8-urni delovni čas v podjetjih,

vati s 50% poviškom od normalnega plačevanja. Za nadurno delo v smislu § 10 z. z. d. je torej smatrati le delo iz § 6 in odst. 1, 5 in 6 § 8, nikakor pa ne podaljšanja delovnega časa, ki ga predvidevajo odst. 2, 3, 4, 7 in 8 § 8 navedenega zakona.“

⁷² Nanjo se sklicuje ena sama objavljena odločba vrhovnega sodišča, namreč sodba SS Zgb z dne 2. maja 1935 (R-S. 448), češ da je minister odredil, da je kot prekočasno delo smatrati le ono iz § 6 in t. 1, 5 in 6 § 8 z. z. d., zaradi česar ostalih primerov ni smatrati za prekočasno delo.

⁷³ Odločba se tiče gradbenega delavca stavbnega podjetja.

spadajočih pod § 6 tega zakona.⁷⁴ Tudi Banski stol v Zagrebu (odl. 12. jun. 1929, Mj. 1930, 36) priznava vsakemu prekočasnemu delu 50% povišek.

(Dalje prih.)

Književna poročila.

Zbornik znanstvenih razprav. XVIII. letnik 1941-1942. Izdaja profsorski zbor juridične fakultete. Ljubljana. 1942-XX., str. 368.

Letos je izšel XVIII. letnik zbornika znanstvenih razprav, ki tudi v sedanjih razmerah dokazuje, da je znanstvena delavnost naše juridične fakultete vseskozi na višku, saj ta zbornik ni samo enakovreden člen prejšnjim, temveč jih po svoji bogati vsebini celo nadkriljuje.

Letošnji zbornik se je z vso primerno pieteto predvsem poklonil manom lansko leto umrlih profesorjev dr. Kušaja Rada, dr. Dolenca Metoda in dr. Lapajneti Stanka. Nekrologe sta napisala prof. dr. Janko Polec in prof. dr. Stojan Bajič z globokim spoštovanjem in z izredno ljubeznijo za prerano umrliimi profesorji, katerih smrt pomeni tako težko izgubo za našo pravniško znanost in še posebej za našo univerzo.

Slede posamezne razprave in sicer 11 po številu, ki so jim dodani resumèji v italijanščini, z izjemo enega, ki je napisan v latinskem jeziku.

Na prvem mestu razpravlja prof. dr. Bilimovič v razpravi „Cena pri dvostranskem monopolu“ o problemu dvostranskega monopola v modernem gospodarstvu, v katerem vedno bolj prevladujejo monopolizirane organizacije, navaja zadevno številno literaturo in zastopa stališče, da so cene pri dvostranskem monopolu določene samo po zgornji in spodnji skrajni meji, dočim ostane cena med tema mejama teoretično nedoločena: pri tem izvaja avtor tudi nekaj praktičnih zaključkov iz svoje teoretične analize. — Prof. dr. Korošec v svoji razpravi „Bél madgalti“ prikazuje upravne in sodne razmere hetitske države na podlagi najdenih klinopisnih plošč, v katerih so ohranjene službene instrukcije hetitskih vladarjev svojim podrejenim organom: je to zanimiv doprinos k študiju pravne orientalistike, zlasti, ker je avtor dodal svoji razpravi tudi transkripcijo in originalni prevod besedila ustreznih določb glede imovinskih deliktov zoper kraljevo imovino in glede sodstva. — Dr. Kržišnik v razpravi „Separatio bonorum“ raziskuje na podlagi virov rimskega prava in z ozirom na mnenja merodajnih romanistov bistvo, pomen in učinek te važne institucije dednega prava po rimskem pravu in zlasti tudi, kdo je upravičen zahtevati in zoper koga gre bonorum separatio. — Prof. dr. Kušej prikazuje v razpravi „Mešana državna oblika“ nekatera značilna izvajanja tistih klasičnih političnih piscev in mislecev od starega veka do 18. stoletja, ki so v kakšni pomembnejši zvezi z naukom o mešani državni obliki in ki so pomagali krojiti tipično državno ureditev 19. stoletja in prve četrtine 20. stoletja t. j. ustavne države ter prihaja do zaključka, da shema ustavne države, ki pridobi mnogo na razumljiv-

⁷⁴ Semkaj je prišteti tudi primere, ko znaša maksimalni delovnik industrijskih in rudarskih delavcev, zaposlenih v obratih iz § 6/1 z. z. d., po min. ur.). To podaljšanje načelnega 8-urnega delovnika za industrijske in rudarske delavce oprosti podjetje samo formalnosti podaljšave po § 8 z. z. d., ne pa tudi plačevanja 50% poviška po § 10 z. z. d. za vsako delo, ki presega v § 6 načelno ustanovljeni delovnik.